

Н. Б. Отрешко

Нерівність соціальна

НЕРІВНІСТЬ СОЦІАЛЬНА – форма диференціації, при якій окремі індивіди, групи соціальні, верстви, класи перебувають на різних щаблях вертикальної соціальної ієрархії і мають нерівні життєві шанси та можливості для задоволення своїх потреб. Всім існуючим суспільствам притаманний нерівний розподіл матеріал. і символіч. благ, винагород та можливостей серед окремих індивідів і між групами всередині цих суспільств. Н. с. є постій. рисою людського суспільства. Розрізняють нерівності природ. можливостей і соц. позицій, а також нерівності, що утворюють і не утворюють ієрарх. порядок. Індивід. нерівності – природні відмінності індивід. рис, характерів, інтересів, рівня здібностей, талантів, здоров'я; Н. с. – відмінності приблизно рівних за рангом соц. позицій або стратифікац. відмінності, що визначають соц. статус, життєві шанси і можливості людей. Різні формулювання проблем Н. с. були зумовлені не тільки рівнем соц.-екон. розвитку, а й особливостями світобачення епохи та мали різний ідеол. контекст. Дослідж. Н. с. нерозривно пов'язані з виявленням їхніх причин і наслідків, аналізом і характеристикою соц. структури суспільства, розумінням змісту соц. справедливості, виявленням перспектив соц. розвитку суспільства. Нерівність між людьми різного походження, сім'ями, родами, расами, профес. кастами, станами, класами давно привертала увагу дослідників, тоді як нерівність між націями, статями, віковими групами, регіонами та всередині людства загалом стала предметом їхнього зацікавлення значно пізніше. Соціологи мають різні погляди на нерівність, зумовлені різними концептуал. положеннями, але особливо виокремлюють теорії функціоналізму, соц. конфлікту і стратифікації. Прихильники функціоналізму в розумінні феномену Н. с. виходять із ідеї переваги в суспільстві деяких видів діяльності, що виконують найбільш обдаровані люди. Відтак Н. с. необхідно розглядати як засіб, що забезпечує суспільству впевненість у тому, що такі види діяльності повинні сприяти вищій винагороді за заслуги. Вона є наслідком нормал. розвитку суспільства та стимулює соціально значущі види діяльності. Амер. соціолог Т. Парсонс в основу своєї версії проблеми Н. с. поклав ієрархію панів. цінностей (цінніс. зразків) в суспільстві: у Європі – збереження культур. зразків (тому особл. престиж мають інтелектуали, священики, проф. та ін.); у США – успіх, кар'єра, бізнес (звідси й високий статус менеджерів, вчених тех. спеціалізації, юристів та ін.). Відповідно до цього він намагався розробити універсал. критерії соц. стратифікації в суспільстві з метою

визначати ту чи ін. форму Н. с. Прихильники теорії конфлікту вважають, що Н. с. зумовлена більш вигідним становищем тих, хто контролює сусп. багатство, і спрямована на захист привілеїв влади. Причому в основі конфлікту можуть лежати класові суперечності (теорія марксизму) – соц.-екон. нерівність між панівним і експлуатованим класами, та будь-які форми влади одних людей над іншими. Концепція стратифікації досить багатозначна і має кілька трактувань. За М. Вебером, у її основі – три чинники Н. с.: багатство, влада, престиж, що не завжди взаємопов'язані між собою. В основі теорії стратифікації В. Ворнера (США) – принцип репутації людей всередині суспільства, де приналежність до того чи ін. соц. класу визначають самі чл. суспільства. Згідно з цією теорією, Н. с. – не об'єктивні соц.-екон. умови людей, а результат суб'єктив. оцінок їхнього статусу (репутації) ін. чл. спільноти. Прихильники теорії Д. Треймана (США) розглядають стратифікацію (Н. с.), спираючись на ставлення людей до певних професій (їхньої престижності). У контексті теорій стратифікації амер. соціолог Н. Смелзер виокремив види Н. с., пов'язані з екон. конкуренцією і дискримінацією: етнічна нерівність; сексуал. (статева) нерівність, обумовлена ґендер. відмінностями; вікова нерівність на основі ейджизму (дискримінація однією віковою групою інших). Під впливом сучас. процесів глобалізації дослідники приділяють все більше уваги дослідж. Н. с. всередині людства, зокрема порівнюють жінок і дітей різних країн, домогосподарства на всій земній кулі. Темпи розвитку між країнами і всередині країн можуть бути різними: в останні десятиліття Н. с. між країнами значно зросла, тоді як Н. с. всередині кожної окремої країни має тенденцію до зменшення. Крім того, у зв'язку зі збільшенням міграц. потоків із слаборозвинених країн в економічно благополучні регіони критерієм соц. нерівності стає наявність або відсутність громадянства чи статусу резидента, що забезпечує легалізацію проживання на тер. розвинених країн. У своєму сучас. існуванні нації постійно схильні до декількох видів глобал. процесів. Найбільш очевидні серед них – транснац. потоки товарів, послуг, капіталів, людей, а також інформації та ідей. Для демогр. нерівності також можуть бути значущими транснац. потоки поширення захворювань: раніше це була чума, нині – СНІД, коронавірус COVID-19. Ці потоки мають власну, характерну лише для них заг. динаміку, що не залежить від того, наскільки широко вони представлені у локал., нац., регіон. або глобал. масштабах. Ринк. динаміка торгівлі та фінансів, логіка міграц. процесів, поширення знань – всі ці потоки безпосередньо впливають на розподіл благ, але, крім того, вони можуть здійснювати непрямий вплив на нац. економіки, суспільства та держави, зокрема на їхні можливості перерозподілу ресурсів і формування нових форм Н. с.

Рекомендована література

1. Новые социальные неравенства. К., 2006;
2. Викторов А. Ш. Введение в социологию неравенства. Москва, 2015.

Бібліографічний опис:

Нерівність соціальна / Н. Б. Отрешко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2021. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-73682>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).